

ADATOK A SZARMATAKORI NŐI VISELETHEZ

A Pannonia szomszédságában élő iráni népcsoportok közel fél évezredes történetét, leletanyagát alapvető munkák sora dolgozta fel az elmúlt évtizedekben.¹ A feltárások körülményei, módszerei azonban nem mindig tették lehetővé a régészeti leletanyag korszerű értelmezését, a dokumentáció gyakorta a sírok néhány adatára és a leletek felsorolására szorított.² A Szeged környéki újabb temetőfeltárások alapján,³ a bolygatlan női sírok azonos összetételű leletanyaga, a feltárás és dokumentálás új módszerei segítségével rekonstruálni tudjuk a viseletet, a korabeli öltözködés részeit egy-egy temetőn belül. A gyakorlati munka során feltárt rendszerek és sémák rugalmas alkalmazásával meg tudjuk határozni a bolygatott, vagy állatjárás miatt keveredett leletek helyét, és értelmezni tudjuk a régi ásatások leletanyagát is.

A szarmatakorai női sírok leleteinek zömét különböző típusú gyöngyök teszik ki. Mikromegfigyelésekkel, helyzetük és fajtájuk alapján el lehet különíteni az ékszerként, és a ruha díszítésére használt gyöngyöket (PÁRDUCZ 1931, 143)⁴. A felvarrtak a ruhadarab jellegét, szabását határozzák meg: a nyak körüliek az ing vagy a ruha kivágásának nagyságát, a gallért, a ruha ujján levők az ujj hosszát illetve bőségét, a láb körüliek pedig eldöntik, hogy szoknyát vagy nadrágot hordott-e a sírban nyugvó halott. Gyöngyökből készült ékszerek a különböző nyakláncok, a féltorqueseket kiegészítő gyöngysorok, a karokon egy nagy gyöngyszemből, vagy kisebb gyöngyökből fűzött karékek.⁵ A derék táján, a bal combcsont mellett előkerülő — többnyire ritka szépségű kisebb-nagyobb gyöngyök — az öv részben felvarrott, részben felfűzött díszei voltak.

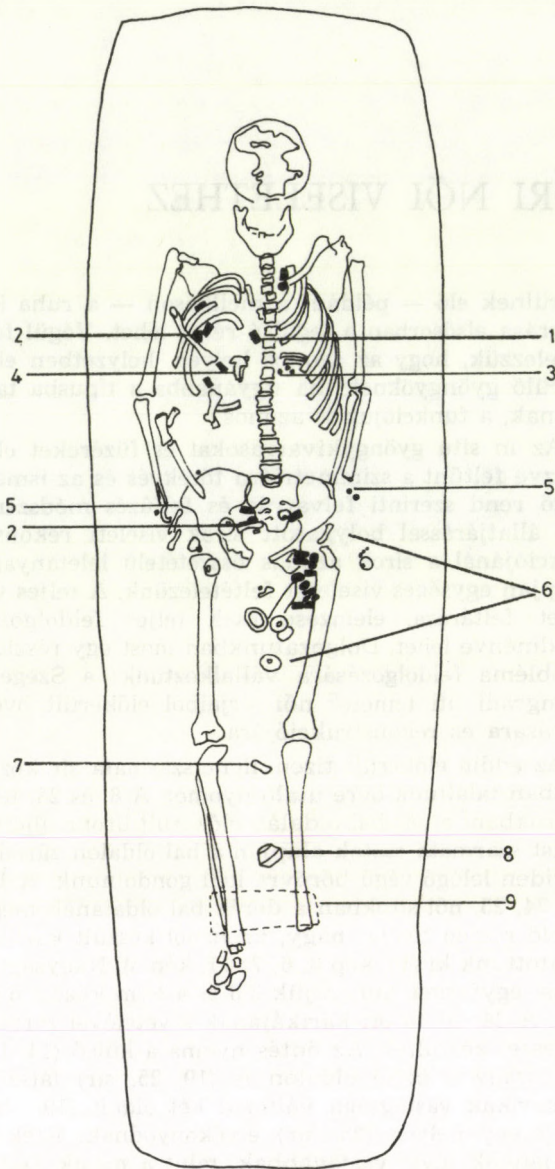
A rekonstrukciót megelőző lépésben egy fontos módszertani kérdéstről kell szólnunk: vajon milyen alapon különíthetjük el a felvarrt és az ékszerként használt gyöngyöket? Meghatározó a méretük: az egészen apró, pár millimétereseket gyakorlati okból nem fűzték nyakláncná, karékká, mert nem mutatók és könnyen megsérülnek. A betétes, sokszínű, több centiméteres gyöngyök felvarrása technikailag bonyolult, és szépségük is kevésbé érvényesül. Döntő lehet még a gyöngyök helyzete és egymáshoz való viszonyuk. A legegyszerűbb példa erre: ha az egymás melletti gyöngyök lyukiránya párhuzamos, egyértelmű, hogy csak felvarrva lehettek. Abban az esetben, ha a gyöngyök egymás fölött több rétegben

kerülnek elő — például a mellkason — a ruha kivarrása elsősorban a legalsó réteg lehet. Végül feltételezzük, hogy az azonos helyen, helyzetben előkerülő gyöngyöknek, ha ugyanabba a típusba tartoznak, a funkciójuk is azonos.

Az in situ gyöngykivarrásokat és füzéreket elemezve feltűnt a szimmetriára törekvés és az ismétlődő rend szerinti felvarrás és felfűzés módszere. Az állatjárással bolygatott sírok viseleti rekonstrukciójánál a sírok azonos összetételű leletanyaga alapján egységes viseletet feltételezünk. A teljes viselet feltárása, elemzése csak teljes feldolgozás eredménye lehet. Dolgozatunkban most egy részlet-probléma feldolgozására vállalkoztunk: a Szeged-csongrádi úti temető⁶ női sírjaiból előkerült övek leírására és rekonstrukciójára.

Az eddig előkerült tizenkilenc szarmata sír közül hatban találtunk övre utaló nyomot. A 8. és 23. férfisírokban⁷ a váz bal oldalán előkerült bronz, illetve ezüst szarmata csatok alapján a bal oldalon záródó, röviden lelógó végű bőrvögre kell gondolnunk. A 14, 19, 24, 25. női sírokban a derék bal oldalának megfelelő részen tömör, nagy, bronzból készült karikát bontottunk ki (10. kép 3, 6, 7; 11. kép 3). Nagyságuk közel egyforma, átmérőjük 3,5 és 4,3 cm között mozog. A 24. sír törött karikájának kivételével zártak, öntéssel készültek. Az öntés nyoma a külső (14, 19. sír), vagy a belső oldalon is (19, 25. sír) látszik. A karikák vastagsága változó: két oldalt (19. sír), vagy egy helyen (25. sír) elvékonyodnak. Ezek a példányok jóval vastagabbak, mint a másik kettő.

Az öv rögzítésére általában a csat szolgál. Női sírjainkban nincsenek csatok, viszont a vastag bronz karikák az öv meglétére utalnak. Funkciójukat avar sírok elemzése kapcsán László Gyula értelmezte: „Úgy látszik nem véletlen, hogy ... az övön függő ... eszköz, nem közvetlenül az övre hurkolják, sem az avarkori síroknál, sem újkori néprajzi párhuzamaiknál, hanem mindkét esetben karikára, ennek oka egyrészt az, hogy könnyen ráhurkolhatták, másrészt a leoldásnál nem koptatta az övvel szorosra szorított ruhát” (LÁSZLÓ 1940, 95). Az avar sírokban a karika rögzítését bőr vagy fémszalagocskák, lapocskák segítségével oldották meg (SZÁDECCZY —KARDOSS 1948, I. t. 1—9). Az ilyenfajta felfüggesztés nyoma, és főként a csatok hiánya szarmata női sírjainkban arra utal, hogy textilöveket viselhettek (PÁRDUCZ 1946—48, 287—288), amit egy-

1. kép Szeged, Csongrádi út, 14. sír
Abb. 1. Szeged, Csongrádi út, Grab 14

szerű csomózással rögzítettek a derekukon. Textil-övek tartozékai a bronz karikák, melyeknek felerősítése különböző lehetett. A 19. sír kétoldalt elvékonyodó példánya alapján feltételezzük, hogy az övet megszakítva felvarrással, vagy csomózással iktatták be. A többi esetben az is elképzelhető, hogy puha bőr, vagy textilszalagokkal erősítették az öv alsó szegélyére.

Az övre rögzített bronz karika funkciójára mind a négy sírban a bal combcsont mellett, illetve kör-

nyékén lelt tárgyak utalnak: csengők, tégelyek, kések, díszes, nagy gyöngyök (PÁRDUCZ 1950a, 70). A 25. sírban a gyöngyök és egyéb leletek helyzete egyértelművé tette, hogy a karikáról ritka és díszes gyöngyökkel ékesített három szál indult, egyiknek a végére pedig egy szokatlanul nagy méretű bronz csengő került. Az azonos típusú gyöngyöket két szálon szimmetrikusan, azonos távolságot tartva fűzték fel.

Párducz Mihály a férfi sírokban előforduló vas-karika és vaskése együttese alapján a karika funkcióját szíjelosztónak határozta meg (PÁRDUCZ 1945, 77). A női sírokban gyakori használati tárgyakat nem, vagy csak ritkán találjuk meg az övre rögzítve. Az orsógombok a vázak különböző részéről, de többnyire a lábszárcsontok közül⁸ kerülnek elő. A 14. és a 19. sír vaskése tokban, az övkarikáról lógott le, míg a 25. sírban a lánál feküdt, mellette vasalt fatokja, a 24. sírban pedig a váz bal válla fölé helyezték. A női sírokban tehát a felfüggesztést, felhurkolást szolgáló karikák nem elsősorban gyakorlati okokból kerültek az övre. Az övről lelógó füzereket a leggazdagabb sírokban találtuk meg, ahol az arany, ezüst lunula alakú függők, féldrágakő karperecek, nyakláncok, hímzett ruhák, római edények⁹ jelzik együttesen gazdájuk társadalmi helyzetét. Az elmondottak alapján arra kell gondolnunk, hogy a díszes övek nem a mindennapi viselet tartozékai voltak, hanem az ünnepi, illetve a halotti öltözet ékszerei (PÁRDUCZ 1931, 142), mint a gyöngyökből fűzött nyakláncok és karperecek is.

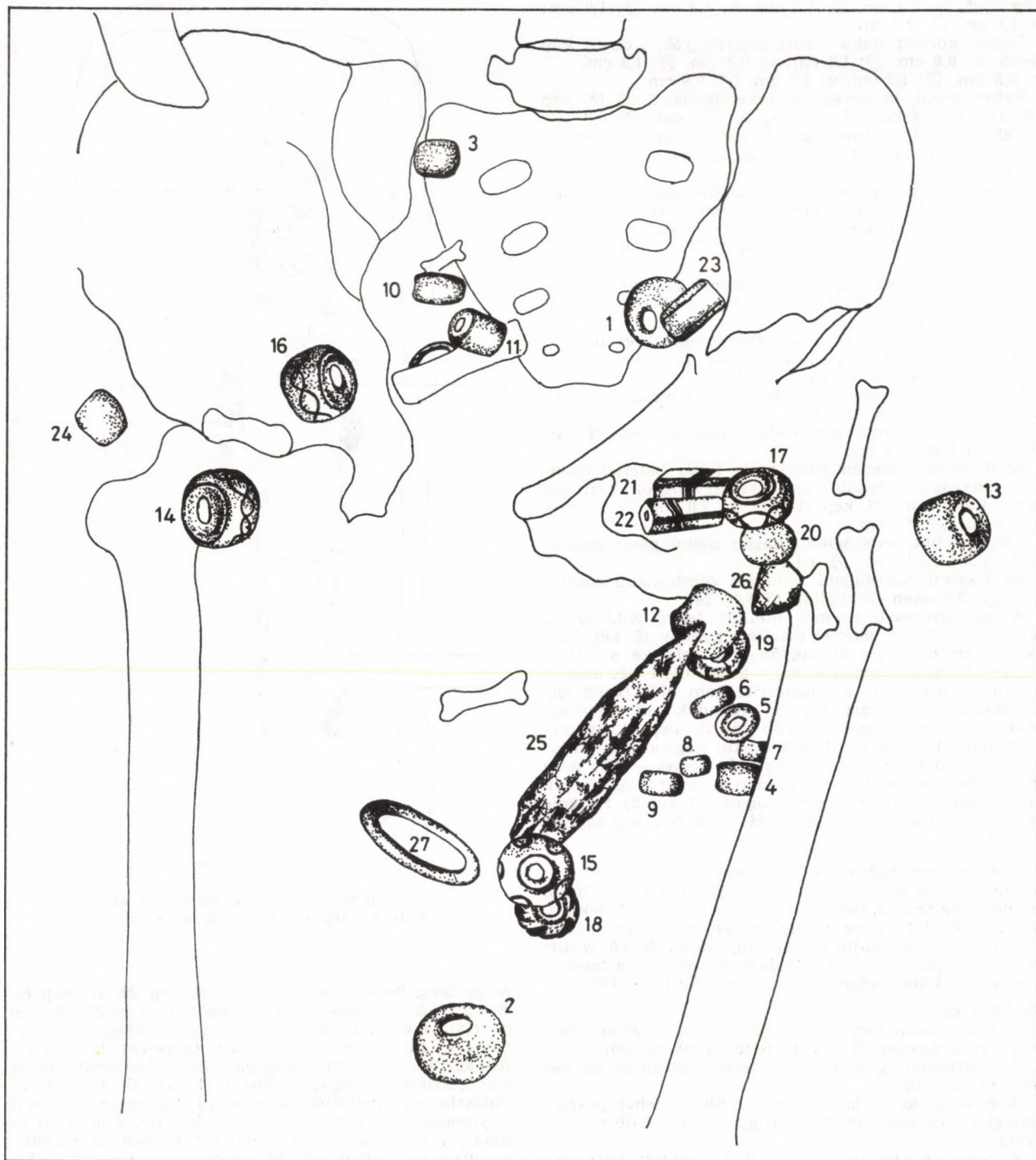
A továbbiakban azoknak a síroknak a rövid leírását adjuk, amelyekben az övek előkerültek, majd az övek részletes ismertetése következik, a legvalószínűbb rekonstrukciós lehetőséggel.

1. Szeged-Csongrádi út 14. sír (1. kép)

A sír gödre enyhén ívelt oldalú, lekerekített sarkú téglalap alakú. Méretei: h: 220 cm, sz: 73 cm, m: 55 cm. A sírban idős nő (60 év körüli) háton fekvő, nyújtott helyzetű csontváza. A mellkas jobb oldali részét és a bal medence környékét állatjárás bolygatta, így a leletek többsége nem eredeti helyzetében feküdt. T: DK—ÉNy 198°—18°

Melléletek:

1. Nyaklánc. Fehér színű, hengeres és hatszögletű pasztagyöngyök (4—4 db), egy hordó alakú mészgyöngy és egy nyomott gömb alakú kalcedonyöngy.
2. A kulcsont illetve a medence alól került elő vékony bronz és ezüst huzalból hajlított, nyitott végű karika (1—1 db).
3. A mellkas bal oldalán a bolygatott csontok közül sokszögű sárga, zöld színű és hengeres fehér pasztagyöngyök kerültek elő. Méretük alapján a ruha kivarrásához tartoztak.
4. A mellkas jobb oldalán bronz térdfibula.
5. A csuklók körül pici, fehér színű kásagyöngyök (7 db).
6. A bal combcsont és a medence körül előkerült gyöngyök és bronz csengő, az övet díszítő füzerekhez tartoztak (2. kép 1—27; 10. kép 1). A vaskés is az övre rögzített karikáról lógott (10. kép 2).
7. A térdék között átlukasztott bronz hengerecske.

2. kép A 14. sír részletrajza (1:2)
 Abb. 2. Detailzeichnung des Grabes 14 (1:2)

8. Az alsó lábszárcsontok között bikónikus, a szélesebbik végén homorú orsógomb.

9. A boka fölött 7 cm-es sávban gyöngysorokat bontottunk ki. A felvarrott sorok a nadrág szárának szegélyét díszítették.

A bal medence és a combcsont körüli részt állatjárság bolygatta, az öv rekonstrukcióját nem alapozhatjuk

tehát a gyöngyök helyzetére. Típusonként számbavéve viszont az itt talált gyöngyöket kiderült, hogy majd mindegyikből kettő van (2. kép 1–24).

Nyomott gömb alakú, csaknem kettőskúpos, világoskék színű kalcedonygyöngyök, 2 db. \varnothing : 3,0, 2,0 cm; \varnothing : 2,2, 1,4 cm (2. 1–2).

Hengeres, hasáb alakú borostyángyöngyök, 3 db (2

kép 3–5) h: 1,5 cm, Ø: 1,2 cm; h: 1,3 cm, Ø: 1,0 cm; h: 1,0 cm, Ø: 1,1 cm.

Lapos, korong alakú borostyángyöngyök, 4 db (2. kép 6–9). v: 0,6 cm, Ø: 1,2 cm; v: 0,3 cm, Ø: 1,3 cm.

v: 0,5 cm, Ø: 1,2 cm; v: 0,7 cm, Ø: 0,9 cm.

Fehér színű, hengeres pasztagyöngyök, 2 db (2. kép 10–11). h: 1,4 cm, Ø: 0,9 cm; h: 1,5 cm, Ø: 0,9 cm.

Fehér színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngyök, 2 db (2. kép 12–13). Ø: 1,7 cm, 2,1 cm; Ø: 1,7 cm, 1,9 cm.

Fekete színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngyök. A lyuk körül, mindkét oldalon bemélyített vonal fut, közöttük két egymást metsző hullámvonal, vörös festékkel kitöltve, 2 db (2. kép 14–15). Ø: 2,1 cm, 2,8 cm; Ø: 0,2 cm, 3,0 cm.

Az előző típusal teljesen megegyező gyöngyök, fehér betéttel díszítve, 2 db (2. kép 16–17). Ø: 1,6 cm, 2,8 cm; Ø: 2,0 cm, 2,8 cm.

Fekete színű, hordó alakú, csavart-gerezdes pasztagyöngy, megközelítőleg spirális alakú, piros betéttel díszítve (2. kép 18). h: 2,1 cm, Ø: 1,4 cm.

Piros színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy (2. kép 19). Ø: 1,7 cm, 2,0 cm.

Kék színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy (2. kép 20). Ø: 1,4 cm, 1,8 cm.

Zöld színű, közepén fehér-piros-fehér betéttel díszített, hatszögletű, hasáb alakú pasztagyöngyök. 2 db. Az egyik kettétörött (2. kép 21–22). h: 2,0 cm, Ø: 1,2 cm; h: 2,0 cm, Ø: 1,2 cm.

Fehér színű, hatszögletű, hasáb alakú pasztagyöngy (2. kép 23). h: 1,9 cm, Ø: 1,1 cm.

Zöld színű, hatszögletű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy. Teljesen szétmállott (2. kép 24).

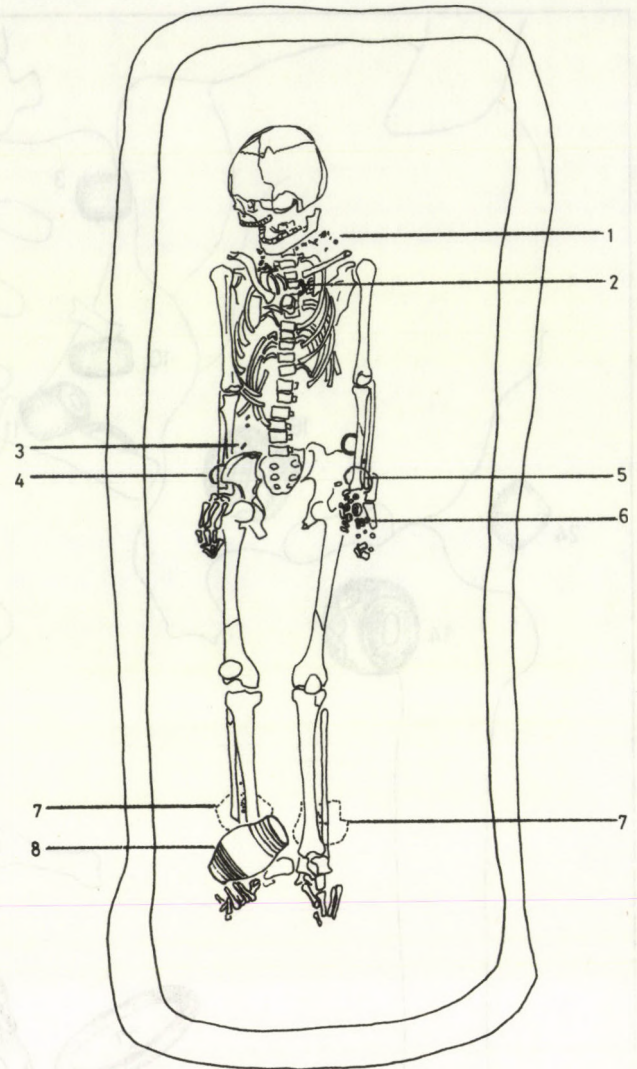
A két, szorosan egymás mellett fekvő zöld színű, fehér-piros-fehér betéttel díszített gyöngy (2. kép 21–22), valamint a borostyángyöngyök helyzete a sírban (2. kép 6–9) azt sugallja, hogy az öv díszje két azonos díszítésű füzér volt, a rendszerbe nem illők pedig egy harmadik szálhoz tartozhattak. Az egyik szál végén kis bronzcsengőcske lógott (2. kép 26; 10. kép 1), vékony bronzlemezből készült, kúpos alakú, nagyon rossz állapotban levő tárgy. Átm: 2,1 cm. A vaskés — bár nem in situ helyzetben volt — minden valószínűség szerint, külön szálon, szintén az övről lógott (10. kép 2). Pengéje egyenes, nyele fából készült. H: 10,5 cm, legnagyobb sz: 1,8 cm.

2. Szeged-Csongrádi út 19. sír (3. kép)

Sírgödre lekerekített sarkú téglalap alakú, oldalfalai enyhén ívelten csatlakoznak a vízszintes sírfenekhez. Méretei: h: 214 cm, sz: 83 cm, m: 24 cm. A sírgödörben 25–26 éves nő nyújtott helyzetű, háton fekvő csontváza. A koponya a jobb oldalára billent, a kézfejek a combcsont külső oldalához simulnak. T: D—É 184°.

Mellékletek:

1. A nyak körül apró korallgyöngyök (12 db) és gömbölyű pasztagyöngyök (13 db fehér, 8 db fekete).
 2. A mellkason egyenlő szárú kereszt alakú email betétes bronz fibula.
 3. A csuklók körül korall- és gömbölyű, fehér pasztagyöngyök (összesen 18 db korallgyöngy és 16 db pasztagyöngy).
 4. A jobb csuklón bronz huzalból hajlított karperec, végei egymásra hajlanak.
 5. Ugyanígyen karperec, azonos helyzetben a bal csuklón, tordírozott bronz huzalból.
 6. Az övhöz tartoznak a bal medence és a combcsont közötti részen előkerült gyöngyök, bronz csengő és vaskés (4. kép 1–29; 10. kép 4–6).
 7. A nadrág alját 10 cm széles sávban felvarrt gyöngy-sorok díszítették.
 8. A jobb bokán, oldalára billenve egy hordó alakú, korongolt edény feküdt.
- Az övre csomózott, kétoldalt elvékonyodó bronz karika eredeti helyzetben, a bal medence fölött, az alkar

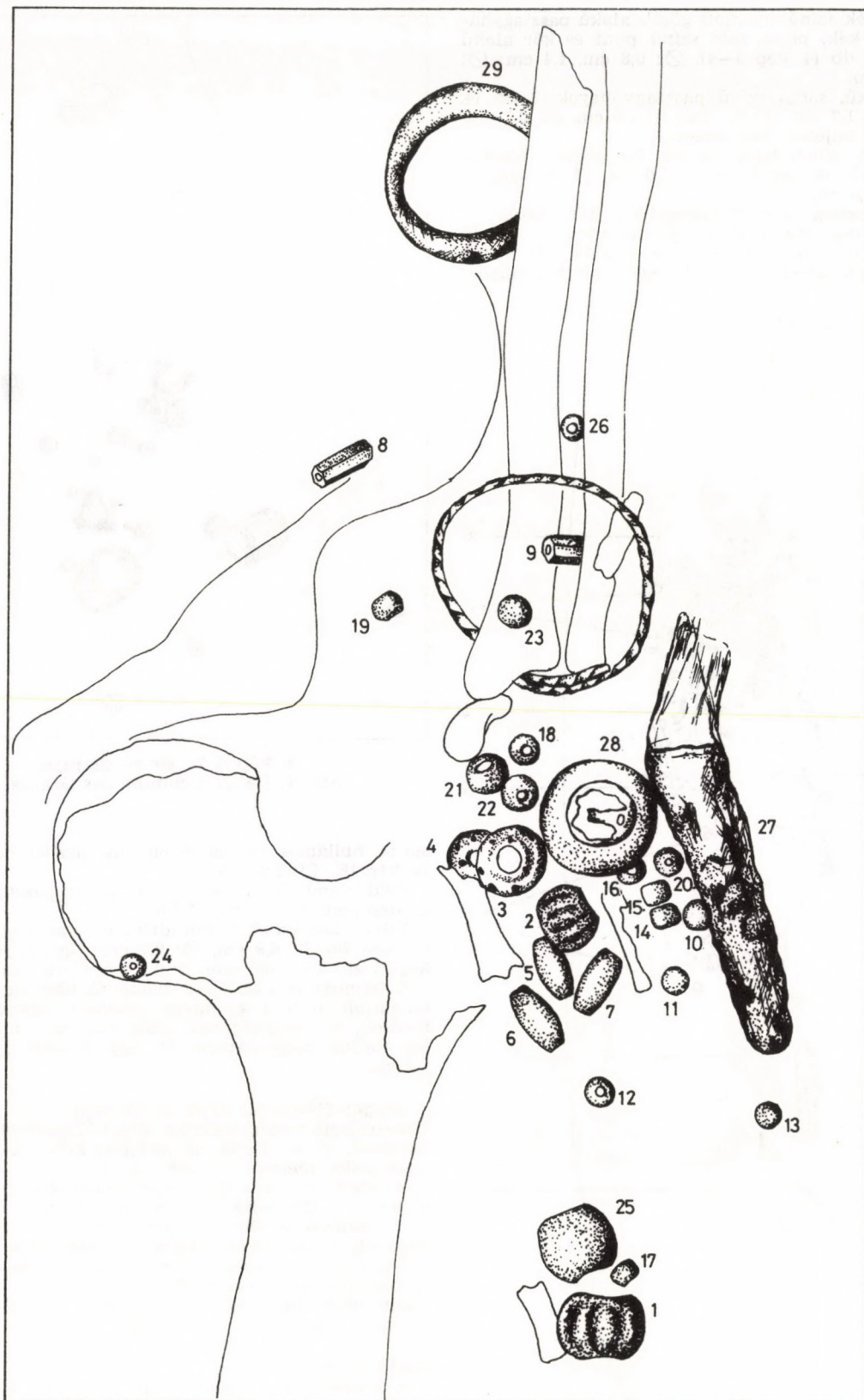

3. kép Szeged, Csongrádi út, 19. sír
Abb. 3. Szeged, Csongrádi út, Grab 19

mögé félig becsúszva került elő (4. kép 29, 10. kép 6). A legrövidebb szálon vaskés függött (4. kép 27, 10. kép 5). Háta ívelt, éle egyenes, a lenyomatokból ítélve fanyele és fatokja volt. H: 9,8 cm (a penge h: 6,5 cm), legnagyobb sz: 2,0 cm. Alig pár cm-rel hosszabb szálon kis bronzcsengő lógott mellette (4. kép 28, 10. kép 4). Palástja legömbölyített kúp alakú, fogórése kétoldalt átlukasztott, közepén elkeskenyedő pánt. Füle alatt és palástja alján bekarcolt vonal fut körben. Nyelvének nyomára nem akadunk. M: 1,8 cm, Ø: 2,5 cm. A gyöngyök helyzete alapján, a típusok példányszámát is figyelembe véve két, közel azonos díszítésű szálát rekonstruálhatunk. A harmadik füzérhez tartozhatnak az eltérő típusba tartozó, a kés és a csengő között és alatt talált, többnyire apró gyöngyök. Méretük alapján az is elképzelhető, hogy a textilöv hosszan lelógó végére varrták fel díszül ezeket a gyöngyöket.

A füzérek díszjei tehát a nagyobb méretű, díszes gyöngyök:

Fehér, illetve kék színű, hengeres, bordázott pasztagyöngyök, 2 db (4. kép 1–2). Ø: 1,2 cm, 1,7 cm; Ø: 1,1 cm, 1,4 cm.

4. kép A 19. sír részletrajza
 Abb. 4. Detailzeichnung des Grabes 19

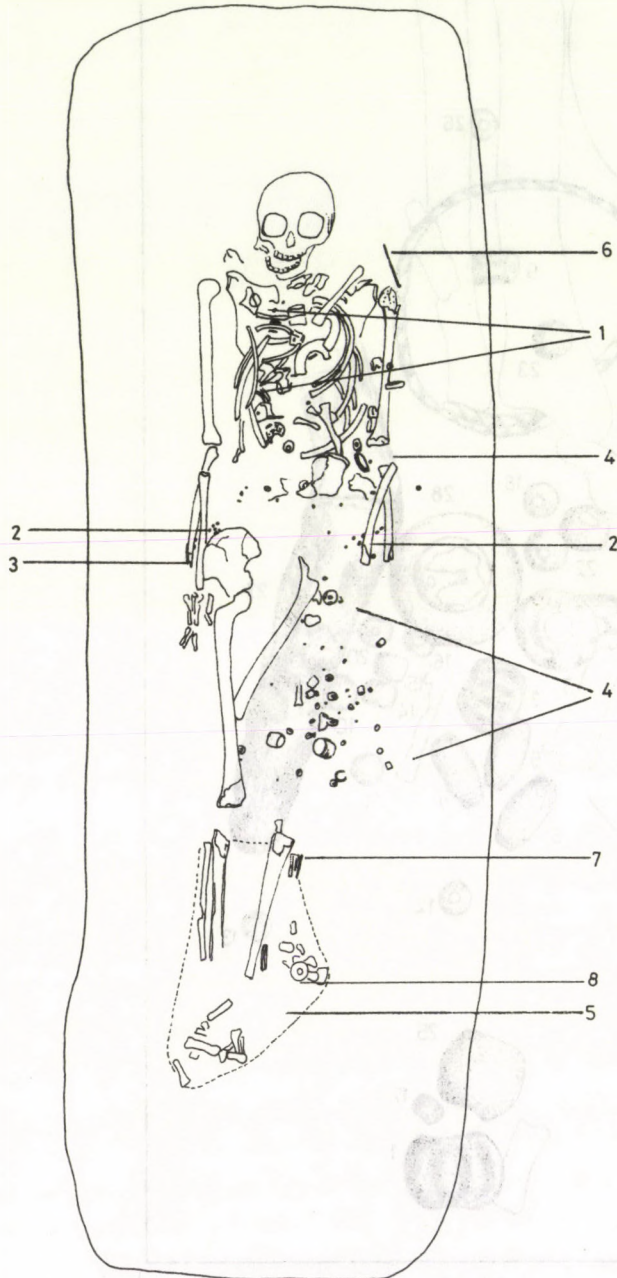
Fehér és kék színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngyök, sárga, kék, piros, zöld színű pont és kör alakú betétekkel, 2 db (4. kép 3—4). \varnothing : 0,8 cm, 1,4 cm; \varnothing : 1,1 cm, 1,6 cm.

Hordó alakú, sárga színű pasztagyöngyök, 3 db (4. kép 5—7). h: 1,7 cm, \varnothing : 0,7 cm; h: 1,5 cm, \varnothing : 0,7 cm. (A harmadik teljesen tönkrement.)

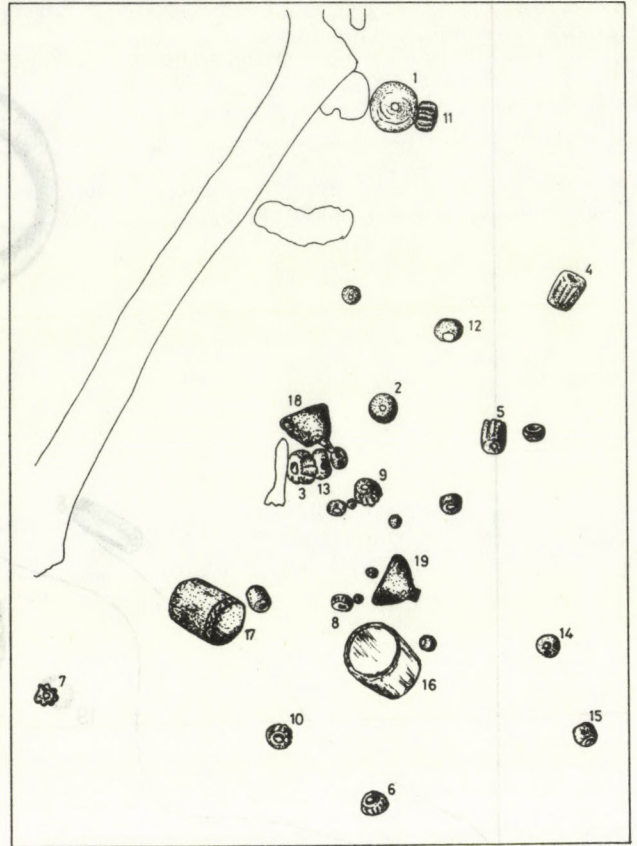
Halványkék színű, hasáb alakú, hétszögletű pasztagyöngyök, 2 db (4. kép 8—9). h: 1,0 cm, \varnothing : 0,4 cm; h: 1,1 cm, \varnothing : 0,4 cm.

Az apró, esetleg felvarrt gyöngyök a következők:

Megközelítőleg gömb alakú pasztagyöngyök: 4 db zöld (4. kép 10—13), 4 db fehér (4. kép 14—17) és két db piros (4. kép 18—19) színű. Az egyik piros gyöngyön

5. kép Szeged, Csongrádi út, 24. sír
Abb. 5. Szeged, Csongrádi út, Grab 24

6. kép A 24. sír részletrajza
Abb. 6. Detailzeichnung des Grabes 24

sárga, hullámos vonalú leveles ág díszítés halad körbe (4. kép 18). \varnothing : 0,6—0,7 cm.

Zöld színű, hasáb alakú, sokszögű pasztagyöngy, a csengő alatt, h: 1,2 cm, \varnothing 0,5 cm.

Világoskék színű, hasáb alakú pasztagyöngy töredéke (4. kép 20), h: 0,9 cm, \varnothing : 0,7 cm. Ugyanilyen gyöngy került elő a csengő alól, h: 0,7 cm, \varnothing : 0,4 cm.

A felvarrt és a felfűzött gyöngyök közé egyaránt tarthatnak azok a gyöngyök amelyek teljesen tönkrementek, így nagyságukat, alakjukat csak megközelítőleg tudjuk meghatározni (4. kép 21—26). \varnothing : 0,7 cm, 1,2 cm.

3. Szeged-Csongrádi út 24. sír (5. kép)

Lekerekített sarkú, téglalap alakú sírgödörben hanyatt fektetett, 30 év körüli nő nyújtott helyzetű csontváza. A sírgödör méretei: h: 245 cm, sz: 75 cm, m: 34 cm. A sírgödör és a váz tájolása eltér egy kicsit egymástól, az előbbie DNy—ÉK 187°—7°, az utóbbié: 192°—12°. A karcsontok a törzssel párhuzamosan nyugszanak, a kézfejek a combcsont végénél. A csontvázat állatjárás bolygatta, a bal oldalán a mellkastól a lábujjcsontokig. A koponya alatt, és a többi csontok alatt is sötétbarna elszíneződést figyeltünk meg, a szemfedő vagy a koporsó maradványát.

Mellékletek:

A leletek nagy részét az állatjárás elmozdította, összekeverte. Különösen nagy gondot okozott ez a gyöngyök esetében. A csontok alatt, illetve in situ helyzetben maradt darabok alapján próbáltuk rekonstruálni az elmozdultak helyét és funkcióját:

1. Nyaklánc. Hengeres, kék színű pasztagyöngyök (5 db), és különböző színű, gömbölyű pasztagyöngyök tartoznak hozzá (összesen 10 db). Közepén bordázott arany lemezből sodort gyöngyök között félhold alakú arany csüngődísz.

2. Mindkét csukló körül gömbölyű karneolgyöngyökből fűzött karékek (22, 23 db).

3. A jobb csuklónál a csontok alatt két sorban nagyon apró, gömbölyű pasztagyöngyök kerültek elő.

4. Az övhöz tartozó tárgyakat a mellkas alsó részének kimozdult csontjai között, és a bal combcsont mellett találtuk meg, az állatjárás miatt bolygatott helyzetben (6. kép 1—19; 10. kép 7—9, 11. kép 1—2).

5. A térd vonalától a lábujjcsontokig nagyon sok gyöngy került elő. A csontok alatti in situ részektől kiderült, hogy a nadrág aljának kivarrásához tartoztak. A gyöngyöket egy alsó szélesebb (kb. 7 cm), és egy felső keskeny (3—4 cm) sávban varrták fel.

6. A bal váll fölött vaskés töredéke feküdt, élével függőlegesen.

7. A bal térd külső oldala mellett visszahajlított végű vastú, a lenyomatokból ítélve fatokban.

8. A bal boka bolygatott csontjai között bikónikus, szélesebbik végén homorú orsógomb.

Az állatjárás miatt a gyöngyök helyzete sem a fűzések számát, sem a sorrendet nem dönti el. A tipológiai vizsgálat sem vezethet eredményre, mert sok az azonos típusú és jellegű gyöngy:

Halványzöld színű, korong alakú pasztagyöngyök, az egyik oldalukon enyhén domborodnak, 2 db (6. kép 1—2). m: 1,0 cm, Ø: 2,4 cm; m: 0,6 cm, Ø: 1,6 cm.

Halványzöld színű, hengeres, az egyik végükön szélesedő, bordázott pasztagyöngyök 2 db (6. kép 3—4). h: 1,6 cm, Ø: 1,3 cm; h: 1,6 cm, Ø: 1,3 cm.

Sötétkék színű, hengeres alakú, bordázott pasztagyöngy (6. kép 5). h: 1,6 cm, Ø: 1,3 cm.

Halványzöld színű, hengeres, bordázott pasztagyöngy (6. kép 6). h: 1,1 cm, Ø: 1,6 cm.

Világos- és sötétkék színű, az előzővel teljesen megegyező típusú pasztagyöngyök, 3 db (6. kép 7—9). h: 1,1 cm, Ø: 1,5 cm; h: 1,1 cm, Ø: 1,6 cm; h: 1,2 cm, Ø: 1,2 cm.

Fehér színű, az előzőekkel megegyező típusú pasztagyöngyök, 2 db (6. kép 10, a másik a mellkas csontjai alatt). h: 1,1 cm, Ø: 1,5 cm; h: 1,1 cm, Ø: 1,6 cm.

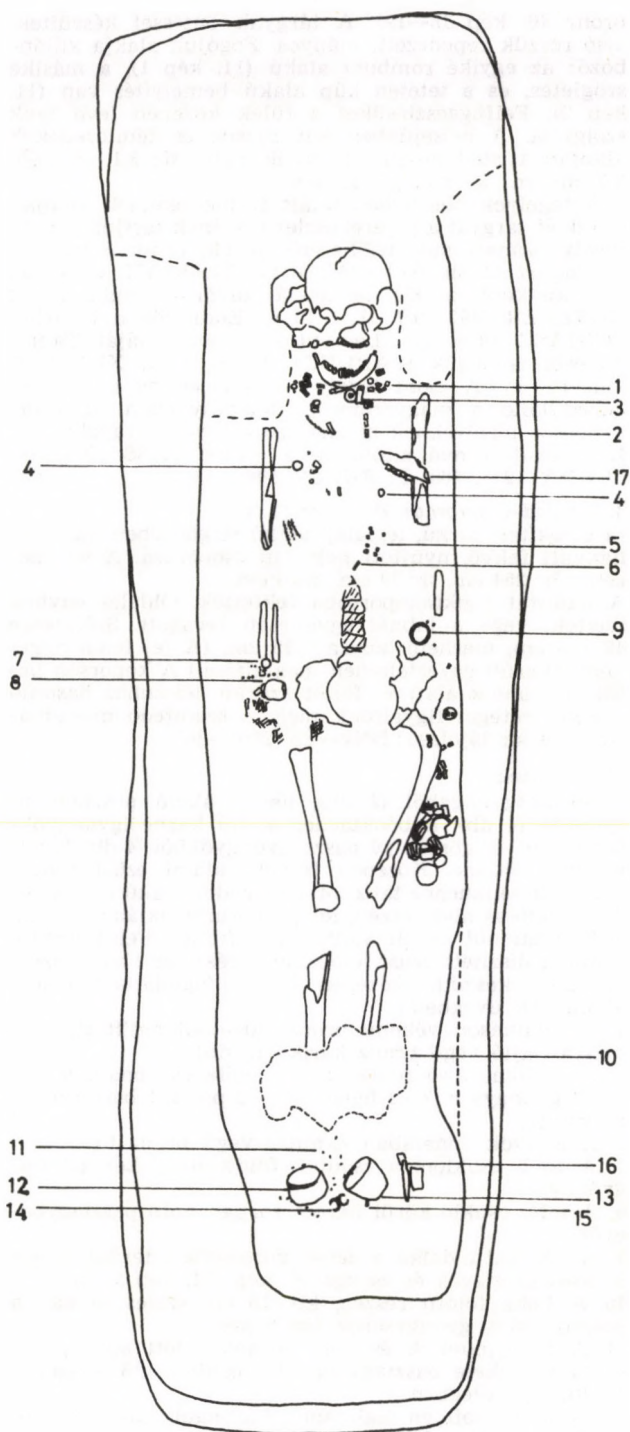
Fehér színű, gömbölyű, mélyen gerezdelt pasztagyöngy (6. kép 11). Ø: 1,2 cm, 1,5 cm.

Fehér színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy (6. kép 12). Ø: 0,9 cm, 1,3 cm.

Fehér színű (6. kép 13—14), fekete, kék (a mellkas csontjai alatt), zöld (6. kép 14) nyomott gömb alakú pasztagyöngyök, sárga, barna, piros, kék színű pont és kör alakú betétekkel, 4 db. Ø: 0,9 cm, 1,5 cm; Ø: 1,0 cm, 1,3 cm; Ø: 1,1 cm, 1,6 cm; Ø: 1,4 cm, 1,5 cm.

A fűzések díszje volt még néhány erősen korródálódott pasztagyöngy, melyeknek színét, formáját nem tudjuk meghatározni (helyzetüket — szám nélkül — a 6. képen ábrázoltuk).

A gyöngyök alatt bronz és csont tégelyt, valamint két bronz csengőt találtunk. Mivel ezek mindegyike csak külön-külön szál végén lehetett, minimum négy szál tartozott az övhöz. Az övre erősített karika a váz bal oldalán, a kimozdult medencecsont fölött függőleges helyzetben feküdt (10. kép 7). A csont tégelyt külső felén sötétbarna, a belsőt világos színű, anyaga lemezesen elváló szerkezetű (6. kép 16, 10. kép 8). Belsejében piros festékszemszéket találtunk. Alja és teteje nincs, elképzelésünk szerint eredetileg szerves anyagból, leginkább fából készülhetett. M: 3,3 cm, külső átm: 2,9—3,1 cm, falvastagsága: 0,4 cm. A bronz tégelyt vékony lemezből hajlították szabályos henger alakúra (6. kép 17). A lemez két szélét úgy dolgozták össze, hogy a felülre kerülő részt elkalapálták. A palást az alsó és a felső szélén is díszített: két bemélyített párhuzamos vonal között egymással érintkező X alakú bekarcolt

7. kép Szeged, Csongrádi út, 25. sír
Abb. 7. Szeged, Csongrádi út, Grab 25

minta van (10. kép 9). A tégely palástjához oválisan lekerekített végű rátét tartozott. (Néhol jól látszik, hogy eredetileg takarta félig a díszítést.) Belsejében, a tégely falára tapadva piros és fehér festékszemszékek voltak. A tégely tetejét és alját itt sem leltük meg, erre a célra fadugót használhattak, mint azt a csont tégelynél is feltételeztük. A csengők anyaga erősen korródálódott

bronz (6. kép 18–19). A tárgyak öntéssel készültek, alsó részük repedezett, hiányos. Fogójuk alakja különböző: az egyiké rombusz alakú (11. kép 1), a másiké szögletes, és a tetején kúp alakú bemélyítés van (11. kép 2). Felfüggesztésüket a fülek közepén levő lyuk szolgálja. A belsejükben lelt rozsdás és fémtöredékek alapján vasból készült nyelvéük volt. M: 3,1 cm; Ø: 3,0 cm; m: 2,3 cm, Ø: 3,0 cm.

A téglék belsejében talált festékszemesek alapján mindkét tárgyat a piperekészlet részének tartjuk. Bronz téglék számos más lelőhelyről is előkerült: Szentés-Sárgapart 22. sírjából (PÁRDUCZ 1950b, VII. t. 5a–b), szórványként a Kecskemét-Máriavárosi téglagyárból (REIZNER 1892, 167. II. t. 2) és Endrődön a 7. sírből (JUHÁSZ 1978, 91). Legfontosabb analógiáját Tápiószeléről ismerjük (PÁRDUCZ 1950a, 6–7. XIV. t.; 2. kép 1a–e). A csont téglák — ismereteink szerint — egyedülálló a magyarországi leletanyagban. Hasonló, kenőcsös téglák meghatározott csonttárgyakat I–II. századi római sírokban is leltek (KISS 1957, 48; MÓCSY 1954, 168; P. BUÓCZ 1961, 235).

4. Szeged-Csongrádi út 25. sír (7. kép)

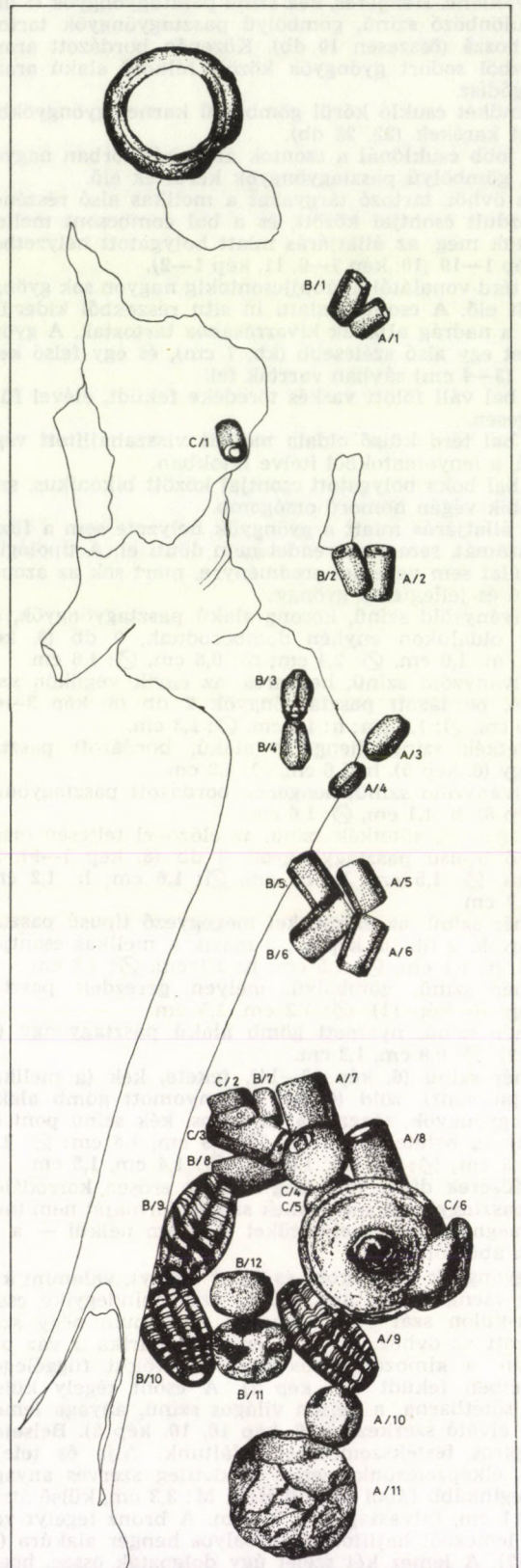
Lekerekített sarkú, téglalap alakú sírgödörben fiatal nő hanyatt fekvő, nyújtott helyzetű csontváza. A sír méretei: h: 254 cm, sz: 70 cm, m: 8 cm.

A halottat rönkfakoporsóba fektették. Oldalai enyhén ívelték, vége a lábnál egyenesen levágott. Szélessége 40–45 cm, mérhető hossza: 195 cm. (A fej felőli végét nem sikerült egyértelműen megtalálni.) A koporsón belül, a csontok alatt és fölött szürke, hamuhoz hasonló vékony réteget figyeltünk meg, a szemfedő maradványait. A sír tájolása: DNy–ÉK 210°–30°.

Mellékletek:

- Mészkgöngyökből (2 db), hasáb alakú pasztagöngyökből (4 db), kubooktaéder alakú karneolgyöngyökből (2 db), és gömbölyű pasztagöngyökből (4 db) fűzött rövid nyaklánc. Közepén félhold alakú ezüst lunula volt, a nyakláncához tartozott két vödör alakú csüngő is.
- A mellkas alsó részéig lelógó korallnyaklánc (25 db).
- Közvetlenül az áll alatt korongfibula. Felső lemeze vékony, díszített ezüst lemez, alsó része és tűszerkezete bronzból készült. Közepén bronz foglalatban lencse alakú kék üvegbetét.
- A mellkason vékony bronz huzalból hajlított, egymásra hajló végű bronz karika (2 db).
- A mellkas alsó részén két függőleges vonalban felvarrt gyöngysor (2–2 fehér és 3–2 piros, 1 barna pasztagöngy).
- A könyök vonalában kampós végű bronz tű.
- A jobb csuklón, a csontok fölött nagy kék pasztagöngy.
- A jobb csukló körül három sorban apró pasztagöngyök.
- A váz bal oldalán a derék vonalától a térdig, övhöz tartozó gyöngyök és csüngő (8. kép; 11. kép 3–5).
- A boka fölötti részen, kb. 15 cm széles sávban a szoknya alját gyöngysorok díszítették.
- A lábujjcsontok és bokacsontok fölött apró piros, sárga és fekete pasztagöngyök kerültek elő (összesen 41 db) egy rétegben.
- A jobb lábfejen téglaszínű, korongolt, alacsony korongtalpon álló edényke feküdt.
- A bal lábfejen kézzel formált, enyhén ívelt oldalú, magas tálka.
- A két edény között kettős félhold alakú, bronzlemezből készült tárgy került elő. Közepén nittszeg van, hátsó oldalán farost lenyomatokat találtunk. Ovális, vagy kerek téglák fadugójának díszje lehetett.
- Erősen korrodálódott, hosszúkas, lapos bronzlemez a kézzel formált edény fenekénél.
- A bal lábfej mellett vaskés, és vasalt fatokja.
- A bal felkar fölött állat állkapocs darabja.

Az eredeti helyzetben talált övkarika és a nagy méretű gyöngyök alapján (8. kép) ebben az esetben ponto-

8. kép: A 25. sír részletrajza
Abb. 8. Detailzeichnung des Grabes 25

san meg tudjuk határozni az övet díszítő füzérek számát és hosszát. A gyöngyök sorrendjét és egymáshoz való viszonyát vizsgálva az is kiderült, hogy számuk, színük, típusuk és a füzéren levő helyük meghatározott volt. Az A és B szálak párhuzamosak, és egyértelműen követhetők az első hat gyöngyig (8. kép A/1—6; B/1—6). A teljesen egyforma gyöngyök mindkét füzéren egymástól azonos távolságban vannak felfűzve. A végük, noha nem pontosan egyformán díszített, jól kivehető (8. kép A/9—11, B/9—12). A C szál kicsit rövidebb mint a másik kettő, végén egy szokatlanul nagy méretű bronzcsengő lóg. A csengő vasból készült fogója bele nyomódott a fölötte felfűzött két gyöngy lyukába (8. kép C 5—4), tehát a csengő alatti gyöngyök biztosan nem a harmadik (C szál) füzérhez tartoztak. E stratigráfia szerint a C szál keresztezte a másik kettőt, így a felső gyöngyök tartoztak még hozzá (8. kép D C/2—3). Az alsó négy gyöngy közül kettő-kettő azonos típusú és színű, helyzetük alapján világos, hogy szimmetrikusan voltak felfűzve ezek is az A és B füzérekre (8. kép A/7—8; B/7—8).

A füzérek leírása, a rekonstrukció szerinti sorrendben:

A/1.
Zöld színű, hatszögletű, hasáb alakú pasztagyöngyök.
h: 1,5 cm, Ø: 1,1 cm	B/1.
h: 1,7 cm, Ø: 1,0 cm
A/2.
Halványsárga, hengeres pasztagyöngyök, felszedéskor szétomlottak.
h: 1,4 cm, Ø: 0,9 cm	B/2.
h: 1,4 cm, Ø: 0,9 cm
A/3—4.
Téglavörös színű, lekerekített sarkú hasáb alakú pasztagyöngyök.
h: 1,6 cm, Ø: 0,8 cm
h: 1,3 cm, Ø: 0,7 cm	B/3—4.
h: 1,3 cm, Ø: 0,8 cm
h: 1,3 cm, Ø: 0,8 cm
A/5—6.
Zöld színű, hatszög metszetű, hasáb alakú pasztagyöngyök. (Pontosan olyanok, mint az A/1 és B/1.)
h: 1,7 cm, Ø: 1,1 cm
h: 1,9 cm, Ø: 1,2 cm	B/5—6.
h: 1,7 cm, Ø: 1,1 cm
h: 2,0 cm, Ø: 1,2 cm
A/7.
Fehér színű, hatszög metszetű, hasáb alakú pasztagyöngyök. (Olyanok, mint az A/1, 3—4 és B/1, 3—4.)
h: 2,1 cm, Ø: 1,3 cm	B/7.
h: 2,0 cm, Ø: 1,3 cm
A/8.
Fehér színű, hengeres alakú, kevés pirossal színezett pasztagyöngyök.
Felszedéskor szétomlott.	B/8.
h: 1,9 cm, Ø: 1,1 cm
A/9.
Fekete pasztából készült, hordó alakú gerezdes pasztagyöngyök fehér, sárga (?) és piros színű, illetve piros, sárga, fehér, spirálisan futó betéttel díszítve.
h: 3,4 cm, Ø: 2,2 cm	B/9.
h: 3,1 cm, Ø: 1,9 cm
A/10.
Fehér színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy, nagy lyukkal.
h: 2,0 cm, Ø: 1,5 cm	B/10.
Fekete színű, hordó alakú pasztagyöngy fehér, kék, piros spirális alakú betéttel díszítve.
h: 3,2 cm, Ø: 1,9 cm
A/11.
Halványsárga, gömbölyű pasztagyöngy, felszedéskor apró darabokra hullott szét.	B/11.
Kék színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy, felszedéskor szétomlott.

Ø: kb. 4 cm

Ø: kb. 2 cm

B/12.

Fehér színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy, nagy lyukkal.

Ø: 1,8 cm, 1,3 cm

C/1.

Fehér színű, hengeres pasztagyöngy. Törött, ép vége megvastagodik.

h: 1,3 cm, Ø: 1,0 cm

C/2.

Fehér színű, hatszög metszetű, hasáb alakú pasztagyöngy, apró darabokra törve. (Ugyanolyan típus, mint az A/7. és B/7. gyöngyök.)

C/3.

Fehér színű, hengeres pasztagyöngy töredéke.

h: 0,9 cm, Ø: 0,8 cm

C/4.

Fehér színű, nyomott gömb alakú pasztagyöngy, nagy lyukkal.

Ø: 1,8 cm, 1,4 cm

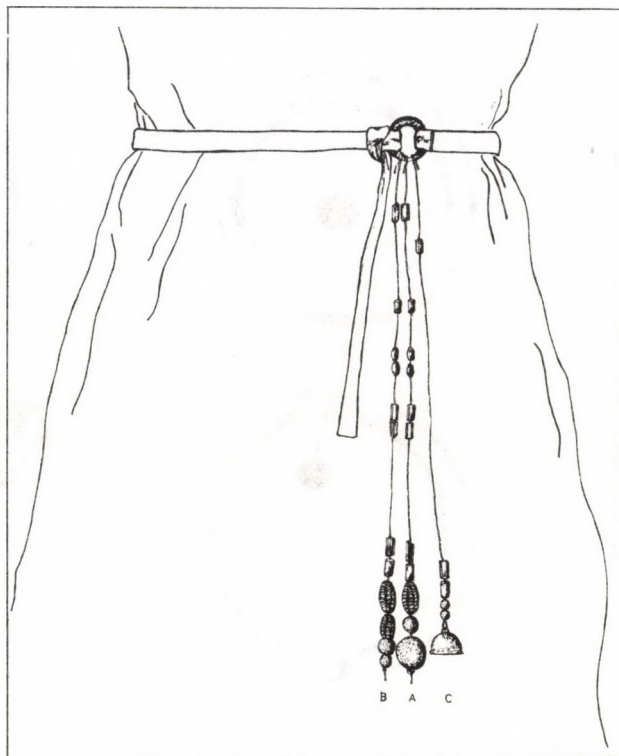
C/5.

Sötétkék színű, nagyon rossz állapotban levő pasztagyöngy. Feltehetően nyomott gömb alakú volt.

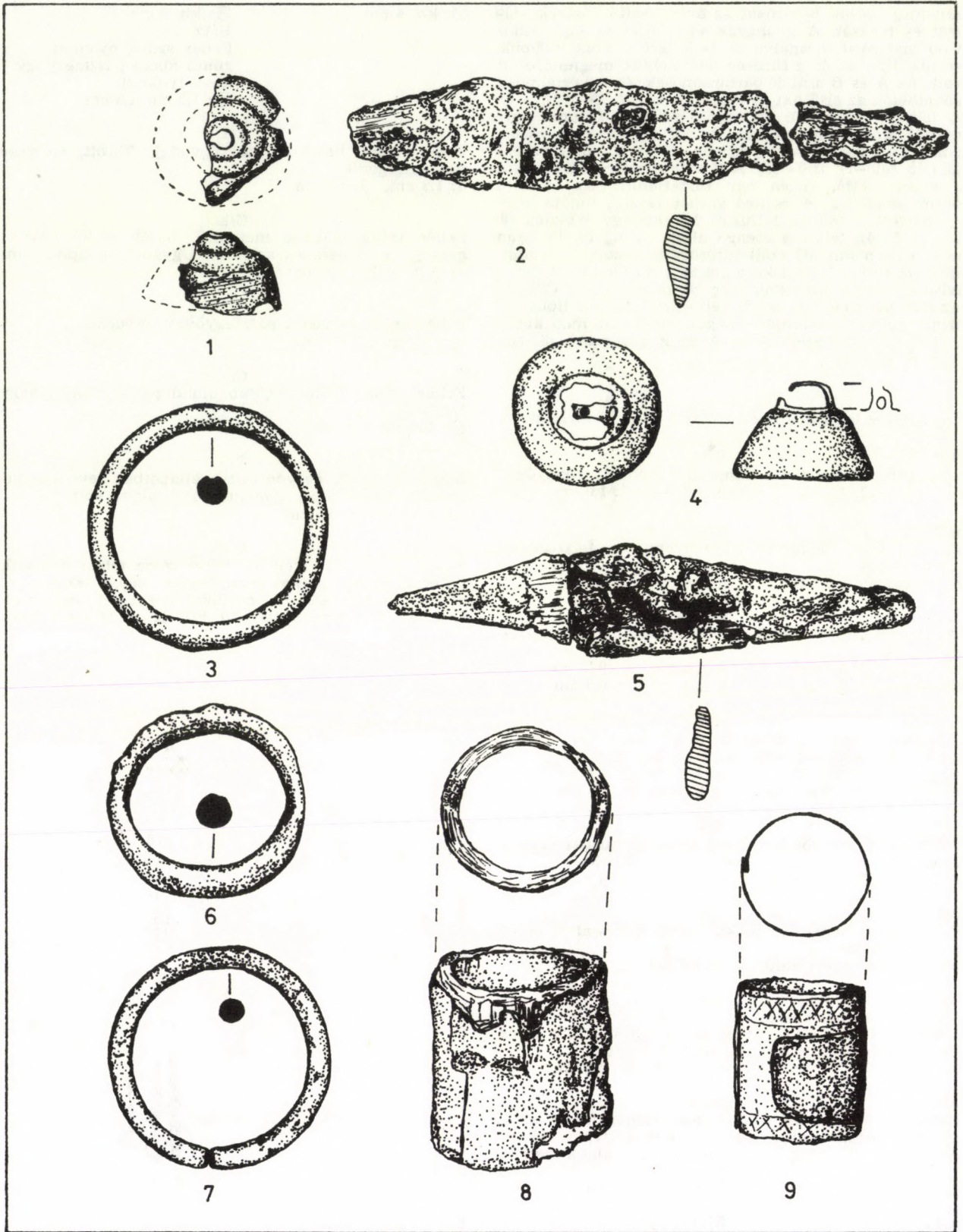
Ø: kb. 1,5 cm, 0,9 cm

C/6.

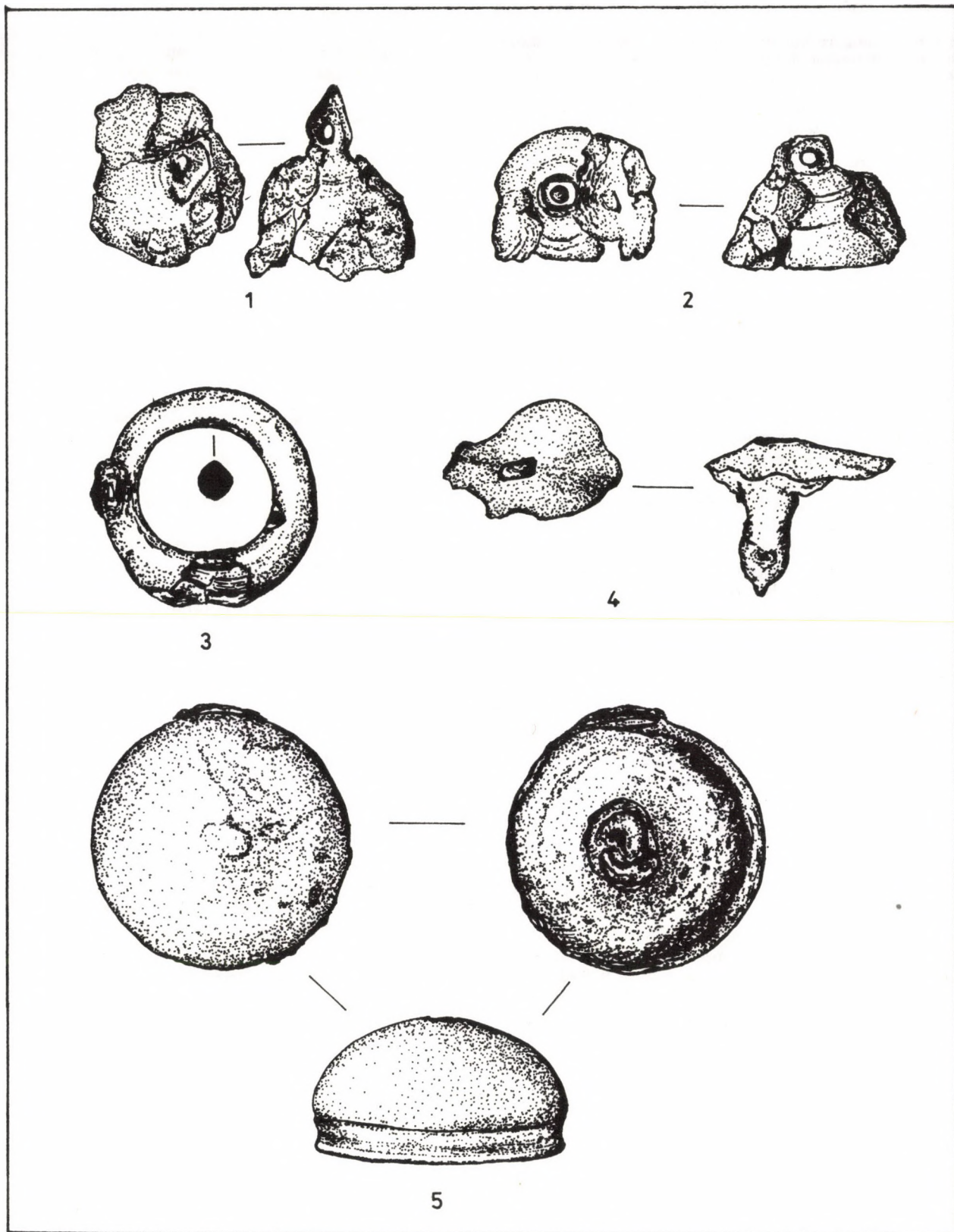
Bronz csengő (11. kép 5). Felső része félgömb alakú, pereme széles, sekély hornyolással tagolt. Fogója és nyelve vasból készült, mindkettő két-két, egymásba kapcsolt láncszemecskéből áll. Fogójának második lánc-

9. kép: Övrekonstrukció a 25. sír leletei alapján
Abb. 9. Gürtelrekonstruktion auf Grund der Funde
des Grabes 25

10. kép 1—3. Szeged, Csongrádi út, 14. sír; 4—6. 19. sír; 7—9. 24. sír (1:1)
 Abb. 10. 1—3. Szeged, Csongrádi út, Grab 14; 4—6. Grab 19; 7—9. Grab 24 (1:1)

11. kép 1—2. Szeged, Csongrádi út, 24. sír; 3—5. 25. sír (1:1)
 Abb. 11. 1—2. Szeged, Csongrádi út, Grab 24; 3—5. Grab 25 (1:1)

szemét az elsőhöz úgy rögzítették, hogy nyitott két végét összesodorták. m: 2,2 cm, Ø: 4,4 cm. A bronz csengőre tapadva hullámos szélű, belső oldalán homorú vastárgyat találtunk (11. kép 4). Belső, középső részéből 2,5 cm hosszú, közel hengeres, végén elkeskenyedő nyél (?) nyúlik ki. Külső oldalán vasrozsdával átitatott vászon lenyomatát találtuk¹⁰. Feltételezzük, hogy a lenyomat a szoknya anyagának szerkezetét őrizte meg. A vastárgy funkcióját sem formája, sem helyzete nem tette számunkra egyértelművé.

Az öv rekonstrukcióját a 25. sír alapján készítettük el, az övkarika felerősítésének leginkább elfogadható megoldásával, és a sírban talált füzérek pontos rajzával (9. kép). Véleményünk szerint a többi öv is hasonló megoldású lehetett, néhány eltérő vonástól eltekintve. Abban mindegyik azonos, hogy öveiket két-három, vagy több gyöngyös füzérral ékesítették. A vaskés nem mindig az övre került (24, 25. sír). A 19. sír in situ kése alapján (4. kép) külön, díszítetlen szálon, vagy méginkább vékony bőrszijaon, fatokban lógtak az övről. Valószínű, hogy a 19. sír apró gyöngyeit nem felfűzték, hanem felvarrták az öv lecsüngő végére.

Az övek díszítésének szokása térben és időben nagyon széleskörű. Az Alföld területén, a szarmata időszakból számos hasonló övet ismerünk, vagy a leletek elhelyezkedése, összetétele alapján rekonstruálni tudunk: Szeged—Felsőpusztaszer 32. sír (PÁRDUCZ 1941a, 18. XIX. t. 1—48), Kiskőrös—Csukástó—Ráczkút 6, 7, 8, 11. sír (*ibid.*, 20—21; XXIV. t. 7, 38—41; XXVII. t. 20—38; XXV. t. 9—20; XXVI. t. 2—3, 8—63; XXVII. t. 2, 19), Hódmezővásárhely—Fehértó 3. és 7. sír (PÁRDUCZ 1946—48, 283—284. XL. t. 1—2; XXXIX. t. 3—4), Szatymaz—Jánosszállási megálló 1. sír (KOVÁCS 1914, 3. kép 1—42), Tápiószele 53. sír (PÁRDUCZ 1950a, 69. XIII. t. 2. kép 7—8; XIV. t.; 1. kép 3—4; 2. kép 1a—3), Tiszaörvény (PÁRDUCZ 1941b, 159—165. I. t. 5, 8, 10, 11, 14; II. t. 1, 6, 10, 14), Hortobágy, VI. halomcsoport 27. sír (ZOLTAI 1941, 293, 334; IX. t. 35—36). Az V. századnak meghatározott tiszafüredi sírban (LENGYELNÉ KOVRIG 1951, 113—120. 1. kép XLII. t. 6—7) a bal láb mellett — hasonló övdíszre utaló — kalcidon, borostyán, és pasztagyöngyöket találtak¹¹. A Szentés—nagyhegyi előkelő gepida nemesasszony övéről kése, orsókészlete és ereklyetartó szelencéje lógott (CSALLÁNY 1961, 69—64. 10. kép; BONA 1974, 37. 8. rajz).

Messzemenő következtetések levonására még nem

ad alkalmat egy temetőből kiemelt négy sír egyetlen leletcsoportjának vizsgálata. Feltűnő azonban, hogy a különböző sírokban azonos típusba tartozó gyöngyök fordulnak elő, sőt formára, színre, méretre teljesen egyformák is. Ez azt jelenti, hogy a gyöngyök egy horizontot alkotnak, és így egy bizonyos időintervallumra jellemzőek. Vannak olyan típusok, amelyek teljesen alkalmatlanok a pontos korhatározáshoz. Ilyenek például az évezredekben keresztül használt egyszerű korong, vagy hengeres alakú borostyángyöngyök¹². A gömbölyű, hengeres pasztagyöngyök megvannak a rómaiaknál, később a gepidáknál és az avaroknál is. Egyes kutatók véleménye szerint valószínűleg helyben, „háziilag” is elő tudták állítani ezeket a típusokat, mivel az alapanyagok — éppen az Alföldön — együtt megtalálhatók (DUMA—RAVASZ—SALAMON 1977, 244). Talán ezzel magyarázható, hogy a sírokból számszámra kerülnek elő, elsősorban a lábak körüli részekről¹³. Kronológiai szempontból azok a gyöngyök jönnek számításba, amelyek egyediek, ezért pontos párhuzamaik vannak, és zárt időhatárok közé lehet sorolni őket. Gyöngyeink közül ki kell emelnünk a 25. sír betétes, hordó alakú gerezdes gyöngyeit (8. kép B/9—10, A/9), melyeknek rokona a 14. sír piros betéttel díszített, hordó alakú, csavart gerezdes példánya (2. kép 18). Analógiákat hazai anyagunkban nem találtuk meg. Ritka típus a 14. sírban lelt zöld színű, piros-fehér-piros betétes, hasáb alakú pasztagyöngy is (2. kép 21—22). Nem lehet véletlen, hogy színre, méretre teljesen pontos párhuzamaikat a Fekete-tenger északi vidékéről összegyűjtött antik gyöngyök között találtuk meg (ALEKSZEJEVA 1978, 30. t. 65—66; 27. t. 32). Mindkét gyöngytípus egyaránt a II—III. századra datált¹⁴ (*ibid.*, 48. 262. típus b. variáns; 42. 169. típus).

A szarmata sírokból előkerülő gyöngyök statisztikai és tipológiai vizsgálata új szempontokkal gazdagíthatja a korszak kutatását. Feltételezzük, hogy a gyöngyegyüttesek — tehát a viselet egésze — jellemző viselője nemére, korára, társadalmi helyzetére. Az egy horizontot alkotó gyöngycsoportok — más sírleletekkel együtt — pontosabb és biztosabb kronológiai fogódzópontot jelenthetnek egy-egy temető korhatározásában, és a szarmatakor belső időrendjének pontosításában is¹⁵.

Vörös Gabriella

Jegyzetek

1. Az 1945—1969 közötti kutatás összefoglalását ld. BONA, 1971. 265—274. A történeti források kimerítő elemzését legutóbb MÓCSY A. foglalta össze (1974 a—b).
2. Ide illő példa a Szeged—felsőpusztaszeri temető,

melyet a szarmatakor korai időszakának egyik fontos lelőhelyeként tart számon a kutatás (PÁRDUCZ 1941a, 16—19). A dokumentációban a sírok néhány adata és a leletek lista szerinti felsorolása van felüntetve (MFM Rég. Ad. 532—80).

3. Szeged—Algyő 258. számú kútkörzet (MFM Rég. Ad. 26—75, — 40—75); Szeged—Csongrádi út (MFM Rég. Ad. 33—75, 34—75); Szeged—Tápé A. 151. kútkörzet (MFM Rég. Ad. leltározatlan).
4. A gyöngyös sírrészletekről, hogy a rekonstrukciót megkönnyítsük — állandó fix tengelyhez viszonyítva — 1:1 arányú részletrajzokat készítettünk. Részletes ismertetésük, elemzésük egy újabb feldolgozás feladata lesz.
5. Különösen a nyaknál, a mellkason és a csukló körül fordul elő, hogy ékszerek és felvarrott ruhadíszek egyaránt előkerülnek. Ilyen esetekben rétegenként készítettünk rajzokat, majd a statigrafia és más, hasonló sírrészletek összevetése alapján döntöttük el a gyöngyök, illetve gyöngyosorok funkcióját.
6. A feltárások 1973—74 telén kezdődtek, majd tervásatás formájában folytatódtak 1979—80-ban. Itt szeretnék köszönetet mondani Kürti Bélának, az ásatás vezetőjének, a szarmatakori leletanyag feldolgozásra való átengedéséért. RégFüz I. 27. (1974) 68; I. 28. (1970) 89—90; I/33. (1980) 56. ArchÉrt 101 (1974) 320—321; 102 (1975) 306.
7. A temető antropológiai feldolgozása folyamatban van. A cikkben szereplő meghatározások részben a feltárást megtekintő Farkas Gyula antropológustól, részben az ásatótól származnak.
8. A 3. sírban: a bal könyök táján, a 7. sírban: a felső lábszárcsontok között, a 14. sírban: az alsó lábszár-csontok között, a 15. sírban: kb. a deréktájon, a 24. sírban: a bal láb bokacsontjai között, a 26. sírban: a jobb könyök belső oldalánál. Az orsógombok nem ritkán a teljes orsó részeként kerülnek a sírokba, tehát ezért sem függhettek az övről.
9. Leltározatlan anyag a szegedi Móra Ferenc Múzeumban.
10. T. Knotik Márta (Szeged, Móra Ferenc Múzeum) főrestaurátor meghatározása. Segítségét ezúton is köszönöm.
11. A sírban előkerült gyöngytipusok közül pl. a kalcedonygyöngyök teljesen megegyeznek a szarmatakori első periódusába sorolt típusokkal (PÁRDUCZ 1942, 306).
12. Alekszejeva E. M. a korong és a hengeres alakú borostyángyöngyöket az I—IV. század közé helyezi (ALEKSZEJEVA 1978, 23, 24. t. 1—7. 6—7. típus).
13. Az említett temetők (3. jegyzet) több sírjában is sikerült megfigyelnünk, hogy a boka fölött 10—14 cm szélességben, sűrű, egymás fölötti sorokban varrták fel a gyöngyöket. Helyzetük meghatározza az alsóruha fajtáját, a szoknya vagy a nadrág bőségét, hosszát.
14. A Szeged—Csongrádi úti temető kormeghatározása csak a teljes leletanyag feldolgozásán alapulhat. A gyöngyök kronológiai helyzete csupán az egyik fontos támpontot fogja jelenteni.
15. A dolgozatot H. Vaday Andrea bírálta. Tanácsait, észrevételeit ezúton is köszönöm.

IRODALOM

- BÓNA 1971
 BÓNA 1974
 P. BUÓCZ 1961
 CSALLÁNY 1961
 DUMA—RAVASZ—SALAMON 1977
 JUHÁSZ 1978
 KISS 1957
 KOVÁCS 1914
 LÁSZLÓ 1940
 LENGYELNÉ KOVRIG 1951
 MÓCSY 1954
 MÓCSY 1974a
 MÓCSY 1974b
 PÁRDUCZ 1931
 PÁRDUCZ 1941a
 PÁRDUCZ 1941b
 PÁRDUCZ 1942
- I. BÓNA, *Ein Vierteljahrhundert der Völkerwanderungszeitforschung in Ungarn (1945—1969)*. ActaArchHung 23 (1971) 265—336.
 I. BÓNA, *A középkor hajnala. A gepidák és a langobardok a Kárpát-medencében*. Bp. 1974.
 P. BUÓCZ T., *Korarámai sírok a szombathelyi rumi úton*. ArchÉrt 88 (1961) 219—239.
 D. CSALLÁNY, *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken*. ArchHung 37 (1961)
 GY. DUMA—CS. RAVASZ—Á. SALAMON, *Adatok a későantik színesgyöngyök készítéséhez*. ArchÉrt 104 (1977) 235—246.
 I. JUHÁSZ, *Szarmata temető Endrődön*. Békés megyei Múzeumok Közleményei 5 (1978) 87—114.
 Á. KISS, *A mezőszilasi császárkori halmok*. ArchÉrt 84 (1957) 40—53.
 I. KOVÁCS, *A jánosszállási jazyg temető*. Dolg 5 (1914) 109—120.
 GY. LÁSZLÓ, *Avarkori pásztorkészégeink*. ArchÉrt 3. folyam 1. kötet (1940) 91—98.
 I. KOVRIG, LENGYELNÉ, *A tiszalöki és mádi lelet*. ArchÉrt 78 (1951) 113—120.
 A. MÓCSY, *Korarámai sírok Szombathelyről*. ArchÉrt 81 (1954) 167—191.
 A. MÓCSY, *A Pannonia a korai császárság idején*. Bp. 1974.
 A. MÓCSY, *Pannonia a késői császárkorban*. Bp. 1974.
 M. PÁRDUCZ, *A nagy magyar Alföld római kori leletei*. Dolg 7 (1931) 74—186.
 M. PÁRDUCZ, *A szarmatakori emlékei Magyarországon*. I. ArchHung 25 (1941)
 M. PÁRDUCZ, *Az örvényi jazig lelet*. FolArch 3—4 (1941) 159—163.
 M. PÁRDUCZ, *A szarmatakori legkorábbi emlékei a Bánságban*. ArchÉrt 3. folyam 3. kötet (1942) 305—328.

- PÁRDUCZ 1945 M. PÁRDUCZ, *A Deszk-újmajori szarmatakori temető*. FolArch 5 (1945) 74—94.
- PÁRDUCZ 1946—48 M. PÁRDUCZ, *Szarmatakori temető Hódmezővásárhely—Fehértón*. ArchÉrt 3. folyam 7—8—9 (1946—48) 283—290.
- PÁRDUCZ 1950a M. PÁRDUCZ, *Szarmata sírok Tápiószelén*. ArchÉrt 77 (1950) 68—71.
- PÁRDUCZ 1950b M. PÁRDUCZ, *A szarmatakori emlékei Magyarországon*. III. Arch Hung 30 (1950)
- REIZNER 1892 J. REIZNER, *A Szeged-röszkei sírleletek*. ArchÉrt 12 (1892) 161—168.
- SZÁDECZKY-KARDOSS 1948 S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Avar sírok Baktóiban*. Alföldi Tudományos Gyűjtemény II. 1946—47. Szeged 1948. 1—21.
- ZOLTAI 1941 L. ZOLTAI, *Die Hügelgräber der römischen Kaiserzeit in Hortobágy*. Diss Pann II/11 (1941) 269—308.
- ALEKSZEJEVA 1978 E. M. АЛЕКСЕЕВА, *Античные бусы Северного Причерноморья*. Археология СССР Г1—12 (1978).

ANGABEN ZUR SARMATENZEITLICHEN FRAUENTRACHT
Auszug

Auf Grund der Gräberfeldererschliessungen der letzteren Jahre in der Umgebung von Szeged haben wir mit Hilfe neuer Methoden einige Details der sarmatischen Frauentracht rekonstruiert. In vier Gräbern des Gräberfeldes von Szeged-Csongrádi út (N. 14., 19., 24., 25) konnten reich verzierte, als Gewandschmuck dienende Gürtel beobachtet werden. An der linken Seite der Skelette, über dem Becken haben wir dicke Bronzeringe freigelegt (Abb. 10/3, 6, 7 und Abb. 11/3). Neben dem linken Oberschenkelknochen bzw. in seiner Region (Abb. 1, 3, 5, 7) wurden seltene und schmuckhafte Perlen, Bronzeschellen (Abb. 10/1; 4 und Abb. 11/5), Bronze- und Knochentiegel (Abb. 10, 9, 8) sowie Eisenmesser (Abb. 10/2; 5) gefunden. Die Lage der Funde weist eindeutig darauf hin, dass von den Bronzeringen

mit den obigen Gegenständen verzierte Schnüre heruntergehangen sind. Auf Grund des völligen Fehlens von Gürtelschnallen bzw. der gleichen Funktion der Bronzeringe können wir auf die Tracht von Textilgürteln schliessen. Die Rekonstruktion des Gürtels wurde auf Grund der Funde des Grabes 25 durchgeführt (Abb. 9). Aus der Lage und der Reihenfolge der Perlen kann genau auf die Zahl der auf den Gürtelring geschlungenen Schläure, auf ihre Länge und ihren Aufbau geschlossen werden. Über diese trachtengeschichtlichen Daten hinaus bieten auch die in Schnüren gefassten Gegenstände, darunter die symmetrisch und nach gewissen Gesetzmässigkeiten aufgeschnürten Perlen einen wichtigen Anhaltspunkt.

Gabriella Vörös

THE HISTORY OF THE

Faint, illegible text in the upper section of the page, possibly a preface or introductory chapter.

Faint, illegible text in the middle section of the page, possibly a main body of text.

Faint, illegible text in the lower section of the page, possibly a concluding section or notes.